

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie	13
ROZDZIAŁ I. NEUROBIOLOGICZE UWARUNKOWANIA FUNKCJONOWANIA MÓZGU	
1. Asymetria funkcjonalna półkul mózgowych	18
2. Neuroplastyczność mózgu	20
3. Mielinizacja włókien nerwowych	22
4. Lateralizacja u dzieci z zaburzeniami mowy	22
ROZDZIAŁ II. NEUROFIZJOLOGIA I MORFOLOGIA UKŁADU ARTYKULACYJNEGO U DZIECI Z ZABURZENIAMI MOWY	
1. Wybrane zaburzenia czynności orofacjalnych	27
1.1. Zaburzenia oddychania i pozycji spoczynkowej języka	29
1.2. Dysfunkcja połykania	32
2. Najczęstsze wady morfologiczne aparatu artykulacyjnego	35
2.1. Ankyloglosja	35
2.2. Wady zgryzu	39
ROZDZIAŁ III. ZABURZENIA MOWY U DZIECI	
1. Terminologia	43
2. Typologie zaburzeń mowy	45
2.1. <i>Logopedyczna klasyfikacja zaburzeń mowy</i> a współczesne badania zaburzeń mowy	46
2.2. Nowe ujęcie <i>Zestawienia form zaburzeń mowy</i>	50
3. Zaburzenia mowy u dzieci wynikające z dysfunkcji sprawności realizacyjnych	56
3.1. Dyslalie obwodowe	56
3.2. Jąkanie	65
3.3. Mutyzm	71
4. Zaburzenia mowy u dzieci wynikające z niewykształcenia kompetencji językowych	75
4.1. Niedokszałcenia mowy na tle uszkodzeń lub dysfunkcji ośrodkowego układu nerwowego	75
4.2. Opóźniony rozwój mowy (<i>alalia prolongata</i>)	77

4.3. Niedokształcenie mowy pochodzenia korowego	78
4.4. Afazja dziecięca	86
4.5. Niedokształcenie mowy w zespole Aspergera	87
4.6. Niedokształcenie mowy jako skutek alkoholowego zespołu płodowego ..	91
4.7. Niedokształcenie mowy w niepełnosprawności intelektualnej	95

ROZDZIAŁ IV. ZAGADNIENIA METODOLOGICZNE BADAŃ WŁASNYCH

1. Model badań i jego uzasadnienie	99
2. Przedmiot i cele badań	102
3. Pytania badawcze	103
4. Sposób zbierania materiału i analizy wyników	104
5. Przebieg badań i etapy postępowania badawczego	106
6. Metody i techniki badawcze	106
7. Narzędzia badawcze wykorzystane na poszczególnych etapach badań	108
8. Metoda analizy statystycznej	113
9. Charakterystyka badanych osób	113

ROZDZIAŁ V. ZMIANY W ZAKRESIE FORM ZABURZEŃ MOWY W BADANIACH LONGITUDINALNYCH

1. Formy zaburzeń mowy występujące u badanych dzieci w trzech etapach badań	115
1.1. Wprowadzenie do analizy i opisu zdiagnozowanych form zaburzeń mowy	115
1.2. Częstość występowania poszczególnych form zaburzeń mowy	117
1.3. Dynamika zmian w zakresie form zaburzeń mowy prowadzących do uzyskania stanu mowy prawidłowej	120
2. Charakterystyka zmian w zakresie poszczególnych form zaburzeń mowy	122
2.1. Dyslalie obwodowe	123
2.1.1. Rozkład rodzajów dyslalii obwodowych	123
2.1.2. Zmiany w zakresie dyslalii obwodowych	125
2.1.3. Zmiany w poszczególnych typach dyslalii obwodowych	127
2.2. Stan opóźnionego i zaburzonego rozwój mowy	132
2.3. Niedokształcenia mowy o różnym patomechanizmie	134
2.4. Zaburzenia mowy o patomechanizmie psychogennym: mutyzm i jąkanie	137

ROZDZIAŁ VI. ANALIZA ZMIAN ZACHODZĄCYCH W WYBRANYCH UWARUNKOWANIACH BIOLOGICZNYCH OCENIANYCH W BADANIACH LONGITUDINALNYCH

1. Funkcje orofacialne u dzieci z zaburzeniami mowy w trzech etapach badań ...	139
1.1. Nieprawidłowe polykanie	139
1.1.1. Rozkład i rodzaje dysfunkcji polykania w trzech etapach badań	139
1.1.2. Dynamika zmian w zakresie czynności polykania między poszczególnymi etapami	141

1.2. Dysfunkcje oddychania	143
1.2.1. Rozkład i rodzaje dysfunkcji oddychania w trzech etapach badań	143
1.2.2. Dynamika zmiany w zakresie czynności oddychania między poszczególnymi etapami	145
1.3. Nieprawidłowa pozycja spoczynkowa języka – rozkład i rodzaje	147
1.4. Współwystępowanie nieprawidłowości w obrębie funkcji orofacjalnych ...	148
1.4.1. Związki między połykaniem a oddychaniem	148
1.4.2. Związki między połykaniem a pozycją spoczynkową języka	151
1.4.3. Związki między oddychaniem a pozycją spoczynkową języka	156
2. Wady zgryzu u dzieci z zaburzeniami mowy w trzech etapach badań	160
2.1. Częstość i rodzaje wad zgryzu u dzieci z zaburzeniami mowy	160
2.2. Dynamika zmiany w zakresie wad zgryzu u dzieci między trzema etapami badań	162
2.3. Korekcja ortodontyczna w zakresie wad zgryzu u dzieci	164
2.4. Współwystępowanie wad zgryzu z zaburzeniami mowy u dzieci	165
2.5. Współwystępowanie wad zgryzu z zaburzeniami połykania	176
2.6. Związek między wadami zgryzu a oddychaniem	180
2.7. Związek między wadami zgryzu a pozycją spoczynkową języka	184
3. Ankyloglosja w trzech etapach badań longitudinalnych	189
3.1. Częstość i rodzaje ankyloglosji u dzieci z różnymi formami zaburzeń mowy	189
3.2. Dynamika zmian w zakresie ankyloglosji między trzema etapami badań	191
3.3. Współwystępowanie ankyloglosji z poszczególnymi formami zaburzeń mowy	192
3.4. Współwystępowanie ankyloglosji z zaburzeniami funkcji orofacjalnych ..	199
3.4.1. Związek jakości wędzidełka językowego z połykaniem	199
3.4.2. Związek jakości wędzidełka językowego z oddychaniem	203
3.4.3. Związek jakości wędzidełka językowego z nieprawidłową pozycją spoczynkową języka	204
3.5. Współwystępowanie ankyloglosji z wadami zgryzu	208

ROZDZIAŁ VII. ANALIZA ZMIAN W ZAKRESIE REALIZACJI FONEMÓW W TRZECH ETAPACH BADAŃ

1. Dynamika zmian występujących w najczęstszych pozanormatywnych realizacjach fonemów w badanej grupie dzieci	213
1.1. Częstość i rozkład występowania pozanormatywnych realizacji fonemów w badanej grupie dzieci	213
1.2. Zmiany ilościowe w zakresie najczęstszych pozanormatywnych realizacji fonemów w wybranych formach zaburzeń mowy	218
1.2.1. Zmiany w liczbie pozanormatywnych realizacji fonemów w zaburzeniach o patomechanizmie obwodowym	218
1.2.2. Zmiany w liczbie pozanormatywnych realizacji fonemów w niedokształceniach mowy i zaburzeniach psychogennych	221
2. Charakterystyka zmian w najczęściej występujących grupach zaburzeń realizacji fonemów	226

2.1. Realizacje fonemów /ś/, /ź/, /ć/, /ź/ w trzech etapach badań	226
2.1.1. Typy realizacji fonemów /ś/, /ź/, /ć/, /ź/	226
2.1.2. Porównanie niepożądanych cech fonetycznych w zakresie realizacji fonemów /ś/, /ź/, /ć/, /ź/	230
2.2. Realizacje fonemów /s/, /z/, /c/, /z/ w trzech etapach badań	234
2.2.1. Typy realizacji fonemów /s/, /z/, /c/, /z/	234
2.2.2. Porównanie niepożądanych cech fonetycznych w zakresie realizacji fonemów /s/, /z/, /c/, /z/	238
2.3. Realizacje fonemów /š/, /ž/, /č/, /ž/ w trzech etapach badań	241
2.3.1. Typy realizacji fonemów /š/, /ž/, /č/, /ž/	241
2.3.2. Porównanie niepożądanych cech fonetycznych w zakresie realizacji fonemów /š/, /ž/, /č/, /ž/	245
2.4. Realizacje fonemu /l/ w trzech etapach badań	248
2.4.1. Typy realizacji fonemu /l/	248
2.4.2. Rodzaje niepożądanych cech fonetycznych w zakresie realizacji fonemu /l/	249
2.5. Realizacje fonemu /r/ w trzech etapach badań	250
2.5.1. Typy realizacji fonemu /r/	250
2.5.2. Rodzaje niepożądanych cech fonetycznych w zakresie realizacji fonemu /r/	251
2.6. Realizacje fonemów /t/, /d/, /n/ w trzech etapach badań	252
2.6.1. Typy realizacji fonemów /t/, /d/, /n/	252
2.6.2. Porównanie niepożądanych cech fonetycznych w zakresie realizacji fonemów /t/, /d/, /n/	254

ROZDZIAŁ VIII. WYBRANE ANALIZY REALIZACJI FONEMÓW W ZALEŻNOŚCI OD PATOMECHANIZMU W TRZECH ETAPACH BADAŃ

1. Zmiany realizacji wybranych fonemów w ankyloglosji	257
1.1. Dynamika zmian realizacji fonemu /r/ w ankyloglosji	258
1.2. Dynamika zmian realizacji fonemu /l/ w ankyloglosji	264
1.3. Dynamika zmian realizacji fonemu /š/ w ankyloglosji	266
2. Zmiany realizacji wybranych fonemów w dyslalii funkcjonalnej	270
2.1. Dynamika zmian realizacji fonemu /r/ w dyslalii funkcjonalnej	270
2.2. Dynamika zmian realizacji fonemu /l/ w dyslalii funkcjonalnej	273
2.3. Dynamika zmian realizacji fonemu /š/ w dyslalii funkcjonalnej	274
3. Zmiany realizacji wybranych fonemów w niektórych wadach zgryzu	276
3.1. Zgryz otwarty	276
3.1.1. Dynamika zmian realizacji fonemu /š/ w zgryzie otwartym	276
3.1.2. Dynamika zmian realizacji fonemu /s/ w zgryzie otwartym	278
3.1.3. Dynamika zmian realizacji fonemu /ś/ w zgryzie otwartym	279
3.1.4. Dynamika zmian realizacji fonemu /r/ w zgryzie otwartym	280
3.2. Tyłozgryzy	282
3.2.1. Dynamika zmian realizacji fonemu /š/ w tyłozgryzach	282
3.2.2. Dynamika zmian realizacji fonemu /s/ w tyłozgryzach	284

3.2.3. Dynamika zmian realizacji fonemu /ś/ w tyłozgryzach	286
3.2.4. Dynamika zmian realizacji fonemu /r/ w tyłozgryzach	287
3.3. Zgryz krzyżowy	288
3.3.1. Dynamika zmian realizacji fonemu /š/ w zgryzie krzyżowym	288
3.3.2. Dynamika zmian realizacji fonemu /s/ w zgryzie krzyżowym	290
3.3.3. Dynamika zmian realizacji fonemu /ś/ w zgryzie krzyżowym	291
3.3.4. Dynamika zmian realizacji fonemu /r/ w zgryzie krzyżowym	293
4. Zaburzenia realizacji fonemów w niedoksztaleniu mowy u dzieci z zespołem Aspergera	294
4.1. Dynamika zmian realizacji fonemu /š/ w niedoksztaleniu mowy u dzieci z zespołem Aspergera	295
4.2. Dynamika zmian realizacji fonemu /s/ w niedoksztaleniu mowy u dzieci z zespołem Aspergera	296
4.3. Dynamika zmian realizacji fonemu /ś/ w niedoksztaleniu mowy u dzieci z zespołem Aspergera	298
4.4. Dynamika zmian realizacji fonemu /r/ w niedoksztaleniu mowy u dzieci z zespołem Aspergera	299
4.5. Dynamika zmian realizacji fonemu /t/ w niedoksztaleniu mowy u dzieci z zespołem Aspergera	301
5. Zaburzenia realizacji fonemów w niedoksztaleniu mowy pochodzenia korowego	303
5.1. Dynamika zmian realizacji fonemu /š/ w zaburzeniach pochodzenia korowego	303
5.2. Dynamika zmian realizacji fonemu /s/ w zaburzeniach pochodzenia korowego	305
5.3. Dynamika zmian realizacji fonemu /ś/ w zaburzeniach pochodzenia korowego	307
5.4. Dynamika zmian realizacji fonemu /r/ w zaburzeniach pochodzenia korowego	309
5.5. Dynamika zmian realizacji fonemu /t/ w zaburzeniach pochodzenia korowego	311

ROZDZIAŁ IX. TERAPIE ZASTOSOWANE W PRACY Z BADANYMI DZIEĆMI Z ZABURZENIAMI MOWY

1. Przegląd terapii stosowanych w badanej grupie dzieci	313
2. Zmiany w liczbie nieprawidłowych realizacji fonemów w zależności od czasu trwania terapii logopedycznej	317
3. Terapia logopedyczna u osób, które ostatecznie uzyskały stan mowy prawidłowej	321
Podsumowanie, dyskusja i wnioski do postępowania logopedycznego	325
Bibliografia	365
Wykaz tabel i wykresów	397